

Se helheden

---

af Sebastian Nybo

Vores regering forsøger sig igen med beskæftigelsesplaner og taler om at "knække" kurven. Arbejdsløsheden ses som vor tids største spøgelse, og der afsættes milliarder til at bekæmpe den. Og alt, hvad der sker, er, at pengene bruges til at holde nogle mennesker stangen lidt endnu. Endnu en lap er syet på. Det er det samme, vi har hørt på i de sidste mange år. Og det er egentlig underordnet, hvilket politisk ståsted, regeringerne har haft. Efter min mening handler det om at se en helhed.

Det virker, som om vi mennesker efterhånden kun kan bruge vores øjne til at stille skarpt (fokusere) med. Vi får ikke bredden (vidvinklen) med, men kun et udsnit af virkeligheden. Og så handler vi på et for mangelfuldt og ofte ligefrem faretruende mangelfuldt grundlag. Så ændrer tingene sig ikke.

Det er en utopisk og ganske absurd tanke at tale om fuld beskæftigelse, når vi samtidig bruger så stor en del af vores tid og ressourcer på at skabe teknologi, der kan overtage arbejdet for os.

Efter SEBs mening handler det fundamentalt set ikke om jobs, men om værdighed.

Disse tanker vil gå imod ældgamle tvangsnormer og tonstunge indlærte kravsat. For verden ændrer sig. Vores muligheder ændrer sig. Så vi kan enten udnytte dem til at udvikle os, eller lade angsten for forandring og nytænkning dræbe entusiasmen og livsglæden.

En forudsætning for at kunne udnytte de muligheder, livet tilbyder, er at åbne øjnene helt op og træne i at se det hele på én gang.

Normen i vores vestlige kulturkreds siger til mennesket, at du er det værd, du producerer. Hvad du har af menneskelige egenskaber er

mindre væsentligt eller ligefrem lidt morsomt. Om vi er kærlige og omsorgsfulde mennesker er ikke egentlig væsentligt, set ud fra samfundsnormerne.

Det er bydende nødvendigt for os mennesker, at det går op for os, at det ikke kun handler om at GØRE, men også om at VÆRE.

Vi er blevet indpodet, at succes handler om penge. Og udstyret med et kravsat på, hvilke ting, der skal være opfyldt, for at vi kan sige, vi er lykkelige. Som udgangspunkt skal du være ung, rig og smuk. Dernæst skal du være klog, beundret og have et godt job. Du skal have et formål med alt, hvad du gør, og bo godt. Du skal være rask og have en kæreste. Og frem for alt: Du skal kunne bevise dit værd i kraft af det, du gør/producerer. Jeg forstår godt, at mange føler, de mangler noget. Jeg siger ikke, at disse ting er uvæsentlige, men at fordre så meget er at bede om mismod.

Intet sted i dette normkompleks, eller i hvert fald meget få steder, handler det om de menneskelige egenskaber. Du kan være nok så godt et menneske. Værdisættet er ganske ringe, for "du betyder næsten slet ingenting, hvis ikke du yder noget". Når vi i vores udviklings- og personkarakteristikamtaler går tæt på selvpfattelsen, ser vi, at den altoverskyggende del af de adspurgte har denne norm og dette kravsat til sig selv prentet dybt ind deres verdensbillede.

Der er intet galt i at skabe noget, men det må absolut ikke være det eneste, vi bedømmer hinanden på. Det moderne menneske er blevet en skrøbelig størrelse netop på grund af dette verdensbillede. Vi forsøger at undgå de oplevelser, der er en naturlig del af "det sunde"

menneskes referenceramme. Vi søger kun efter de værdier, normen klassificerer som "gode".

Alt, hvad der kan nedsætte vores ydeevne, er mindre godt. Som blinde dyr jager mennesket rundt og søger en betydning i kraft af dét, det kan udrette. Vores utrolige angst for døden er et godt eksempel herpå.

I vor samtid er døden en faktor, de fleste helst ikke vil tænke på. Mange er direkte bange for at tænke eller tale om den. Den er jo så definitiv og så ultimativ. Og mennesket er bange, når det ikke kan GØRE noget fra eller til. Men dødens betydning, set ud fra produktivitetsteorien, er endnu mere fatal. Døden er jo total UPRODUKTIV. Når først den indtræffer, kan vi ikke længere GØRE mere. Vores betydning er ifølge normen ophørt.

Hvis vi bliver syge eller blot gamle, falder vores evne til at GØRE betydeligt. Derfor er sygdom og alderdom tilstande, vi med al magt forsøger at undgå i dette samfund. Vi kunne i stedet lære af det. Kunne det tænkes, at det ikke ville være helt så forfærdeligt, og som mange siger uoverskueligt, hvis vi lærte at leve med disse forandringer og måske ligefrem lærte at forstå dem?

Men vi er blevet opdraget til kun at søge glæden. Og helst helt undgå sorgen. "Den er jo også uproduktiv". Hvis vi undlader at græde, når vi mister en, vi har kær, så tydes det ifølge normerne som et tegn på styrke og tapperhed.

Efter vores mening er der tale om overstyring af følelser. For det er naturligt at føle sorg. Og det er menneskets natur at behandle sorg ved hjælp af tårer. Tårerne renser os og giver os ro. Men vi er i denne fase mindre produktive. Bare en mindre forkølelse eller en omgang influenza er for mange meget irriterende. For så kan man ikke lave helt så meget som ellers. Er det måske kroppen, der prøver at signalere til os, at der er mere i verden end produktivitet?

Angsten for at blive gammel er også en del af mange menneskers liv. Vi bliver da også bombarderet med en uhyrlig mængde ganske ensidige påstande om, at det er ungdommen, der er den eneste fase, der egentlig er noget værd. Gennem reklamer, film og skønhedsidealiser skabes der et sikkert fundament for indtjening.

Vi smører creme i hovedet som aldrig før. Det bliver mere og mere gængs at skære og ridse i huden, så vi kan vedblive med at se så unge ud som muligt så længe som muligt. Vi vil ikke blive gamle. Samtidig gør vi alt, hvad vi kan for at holde liv i mennesker, der selv siger, at de er færdige med at leve og egentlig gerne vil stoppe. Hvornår begynder vi at fatte, at det ikke handler om kvantitet, men om ind-hold? Og at livet ikke skal gå sporphøst hen over os, men netop sætte sine spor både fysisk og psykisk.

Hvis et menneske bliver frataget "retten" til arbejde, er det blevet betydningsløst. Vi har altså skabt en samtid af skrøbelige mennesker, der næsten udelukkende føler sig betydningsfulde i kraft af det, de producerer. De fleste mennesker henter deres identitet og sociale status gennem deres jobrelationer. Og, som nævnt, ikke gennem deres menneskelige egenskaber respons i de sociale relationer. Vi har skabt et skrøbeligt menneske, der føler sig vraget og meningsløst, hvis det ikke har mulighed for at GØRE. Vi har lært at se os selv sådan. Og det paradoksale er, at dette ensidige livsudtryk modvirker sig selv. Ved denne rovdraft på at GØRE falder kvaliteten og i sidste instans evnen til egentlig at gøre noget ordentligt. Så selve denne forfejlede og krampagtige indstilling bliver destruktiv.

Den skræmmende virkning af produktivitetsteorien ser vi på den ene side i de høje selvmordstal og det store kompulsive misbrug af næsten hvad som helst, der kan skabe en virkelighedsflugt - fordi mennesket føler sig ubrugeligt og vraget. Og på den anden side stigende vold og intolerance. For nogle mennesker vil, når selvfølelsen dalder, søge en

betydning i kraft af noget negativt. Negativ kontakt opleves som "bedre" end ingen kontakt.

Hvordan kan dette træk observeres i omgivelserne, og hvordan opstår dette træk?

Jeg arbejdede på et tidspunkt i en institution i Sydhavnen. Om aftenen, når de unge kom, skulle de lægge deres våben fra sig i en skuffe i "baren". De var hårde og ofte kolde på overfladen. Der var ikke megen følsomhed eller medmenneskelig forståelse i deres handlinger. Deres sociale forståelse og egenoplevelse var både racistisk og intolerant. Sådan så det umiddelbart ud. Men det bedste, de vidste, var, når vi gik ind i salen og lavede "brydekampe". Der blev tumlet og holdt fast, men ikke voldsomt, som det ellers ville have været indlysende. Det var tydeligt, at det ikke handlede om at vise råstyrke, men blot om at have kontakt med et andet menneske. En voksen. At blive rørt ved, at mærke fysisk nærhed. Som udtørrede svampe sugede de til sig.

Deres forudsætninger var uhyggeligt ens. Far eller mor var enten på noget eller var der slet ikke. Hvis de overhovedet blev opdraget, var det med "tæsk og medisterpølse". Hvordan kunne de blive anderledes? En pige på 11 henter sin lillesøster og skal handle ind, lave mad og vaske tøj, for mor er fuld. Det undrer mig ikke, at det ender i håbløshed og gentagelser. Det kræver en uhyrlig styrke at løfte sig ud af sådan en barndom.

Men vores såkaldte velfærdssamfund forudsætter, at alt håb skal være ude, før det træder til. Og når det sker, er det kun med lappeløsninger. Hvis der skal gøres noget ordentligt, skal der handles overfor hele kæden af problemer på samme tid. Og normen i samfundet skal ændres. Vi er ikke vores egen lykkes smed, hvis vi allerede som børn bliver hæmmede og begrænsede. I Peter Høegs bog, De måske egnede, viser han, hvor svært det er at ændre banen. Og hvor mange, der bukkes under. Fiktion eller ej - jeg og mange andre kan nikke genkendende til lidt af

det, han beskriver. Stemningen i skolen eller - og det gælder de fleste - tilpasningen for at opnå accept.

I vores fattigdom ser vi problemerne som enkeltstående tilfælde, selvom de udgår fra en kæde, der er nært forbundet. Og vore politikere handler, ganske givet med den bedste intention, på enkelte problemer. Vi må se helheder og ikke kun detaljerne.

Vi skal selvfølgelig hjælpe de mennesker, der har taget flugten fra de barske samfundsnormer. Men vi må også ind og ændre på forudsætningerne, så den onde cirkel kan brydes. Ellers fortsætter misvæksten.

Hvorfra kommer normerne og det snævre livssyn?

Hvorfor er vi blevet så begrænsede, at vi kun kan se en ting ad gangen? Jeg kan ikke sige præcist, hvor det begynder, for det livssyn er vævet ind i næsten alt, hvad vi har omkring os, men et par af trådene har jeg fulgt tilbage til udgangspunktet.

Som barn var jeg fri og besad, som de fleste børn, en kæmpe fantasi. Jeg havde en eventyrlig forestillingsverden. Så blev der trampet rundt i mig, og jeg blev skolet. Fik et regelsæt at leve efter. Jeg lærte en masse logik og fornuft. Jeg lærte at se på verden på en ganske bestemt måde. Jeg blev udstyret med kasser og kategorier. Med etiketter og lovsamlinger. Og med en masse af andres erfaringer og tolkninger. Logikken og fornuften pressede næsten fantasien og følelserne helt ud. Der var næsten ikke plads til dem, og de var så afgjort "mindre" væsentlige end matematik og retstavning.

I dag ved jeg, at verden og livet består af to sider. De er lige vigtige, og sammen giver de den optimale fremdrift. Fornuften og logikken er masten, og fantasien og følelserne er sejlet.

De fleste mennesker lever med en kæmpe mast og et ganske lille sejl. Der er meget lidt fremdrift modsat de mennesker, der har en lille, tynd mast og et kæmpe sejl. De kæntrer, og masten knækker i den første storm. Kunsten er at få

masten hævlet ned og sejlet foldet rigtigt ud. Og så sker det utrolige: Synergien griber skibet, og farten øges.

Men det er en daglig kamp, for ned over os vælter samfundets ofte uigennemsigtige regler og fald-gruber. Tonsvis af papir og formularer. Forskuds dit og bringe gæld dat. Vi bliver begravet i regler og forordninger. Det kan være meget svært ikke at drukne og give op. Og det er da også, hvad de fleste gør.

Det offentlige system, der klassificerer og stavnsbinder, er en kæmpe, uoverskuelig mastodont at gå op imod. Men et princip er jo ikke rigtigt, bare fordi der er nogen, der tror på det. En lov kan laves om, og vi kan, når vi forstår deres fattigdom, blive immune overfor janternes væksthæmmende midler.

Freud skabte nogle banebrydende tanker i sin samtid. Det samme gjorde Maslow og Jung. Men de forudsætninger, mennesker lever under i dag, er jo meget forskellige fra de, der herskede på Freuds tid. Vi kan og skal bruge den viden, der ligger til os, men vi må hele tiden være opmærksomme på, at forudsætningerne ændrer sig. Mennesket af i dag i informationssamfundet bliver bombarderet med informationer, der alle skal dechiffreres og ordnes. Alene det gør, at der er en fundamental forskel på de mennesker, Freud mødte, og de mennesker, der lever i dag.

Matematikeren er f eks meget logisk på overfladen, men, har det vist sig, kan også betragtes som helt abstrakt. Hvis vi ikke ansporer os selv og vores børn til at bryde vanetænkningens bånd, så bliver livet begrænset.

Omkring mig siger folk, at "man" ikke kan ændre samfundet. Og da slet ikke de normer, som jeg hér tager fat på. Men det er jo netop gennem udtalelser som disse, at "afmagten" viser sit grimme ansigt.

Jeg tror på, at samfundet kan ændres. For selv om det er en stor organisme, så består den af små celler. Vi er hver især en del af den store

organisme. Så hvis bare ét menneske vil noget andet med sit liv, er samfundet allerede begyndt at ændre sig.

Jeg ser også andre, der tager fat. Gennem det virkefelt, jeg har valgt som mit, mærker jeg en klar og tydelig ændring i selv store virksomheders forståelse for disse ting. Det er begyndt at gå op for mange, at vi ikke kan fortsætte på denne måde, og at medarbejderne ikke kan udvikles fagligt, hvis de ikke også udvikles personligt. At en god medarbejder har andre ting i sit liv end sit job og/eller angsten for at miste det. At det er vigtigt at give mennesket værdigheden tilbage og at lære dem at træffe selvstændige beslutninger for derigennem at tage ansvaret for de valg, de foretager. At vi mennesker kan bruge fornuft og følelser på samme tid og rent faktisk bliver en bedre arbejdskraft, fordi vi indser vores egen værdi gennem vores menneskelige egenskaber. Men også, at vi er i stand til at forandre på forudsætningerne for vores liv.

Som nævnt er forandringen allerede begyndt. Mange går på orlov, interessen for miljøet vokser, og mange arbejdsledige sætter sig fri af normerne. Jo, omslaget er på vej. Det er efter min mening også den eneste chance for overlevelse, vi mennesker har. Men kan der gøres mere end at lave "små ringe i vandet"?

Vi skal jo næsten starte forfra, så tingene kommer i balance igen. Balance mellem fornuft og følelser. Der findes ingen patentløsning på disse ting. Det har intet menneske alene. Men hvis vi ikke begynder et sted, så sker der intet. Og det er det værste af alt.

Læs meget mere om emnet på

www.sebastiannybo.dk/Foredrag/Andre-foredrag/P%C3%A5-sporet-af-det-etiske-menneske

